

Turkey in the 20th century
Standard level
Paper 1 – source booklet

Thursday 2 May 2019 (afternoon)

1 hour 30 minutes

Instructions to candidates

- Do not open this source booklet until instructed to do so.
- Use the sources to answer the questions in paper 1.

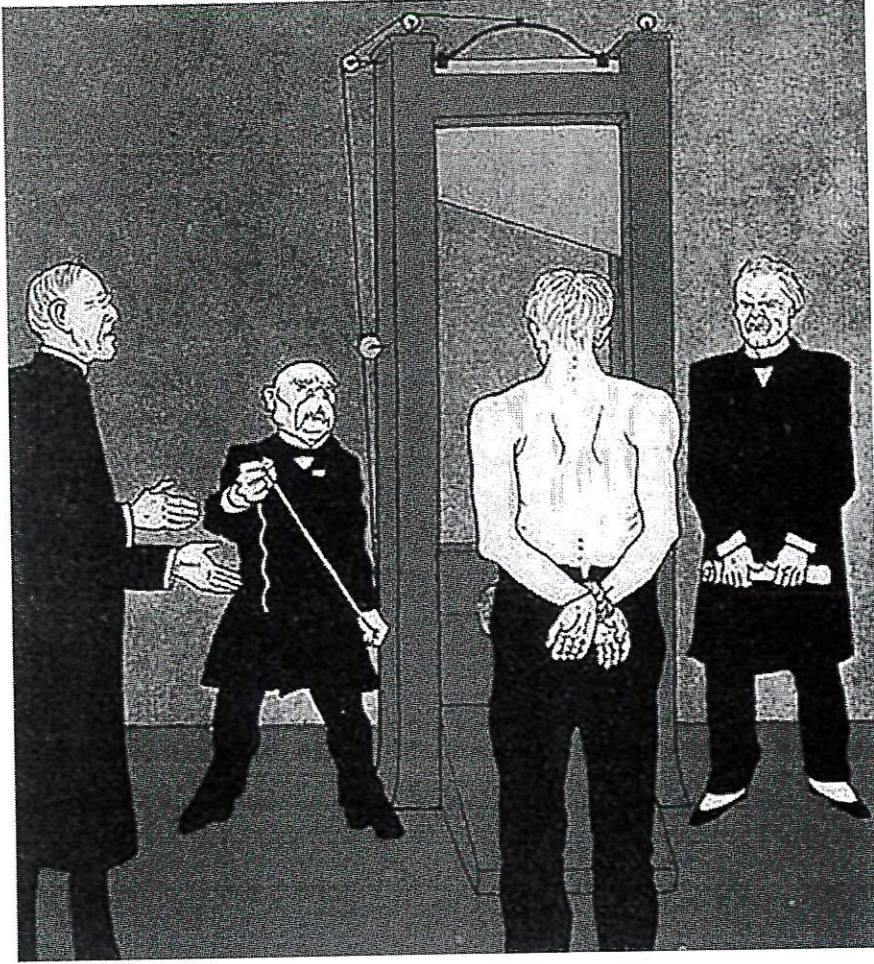
Tema 1

20.Yüzyıl doğarken Türkiye

Aşağıdaki kaynaklar ve ilgili sorular I. Dünya Savaşı sonrası yapılan anlaşmalar ve etkileri ile ilgilidir.

Kaynak A

Alman hiciv dergisi, Simplicissimus (1919). 28 Haziran 1919 tarihinde imzalanan Versay Anlaşması ile ilgili bir Alman karikatürü.

Solda Başkan Wilson Alman kurbanına “Hür iradeye sahipsin: ceplerinin ölmeden önce mi sonra mı boşaltılmasını istersin?” diye soruyor. Karikatürdeki diğer erkekler Georges Clemenceau ve David Lloyd George.

Kaynak B

Alıntı: Sevr'i bilmek, Lozan'ı kazanmak, T.C. Başbakanlık Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Atatürk Araştırma Merkezi (2003).

Osmanlı Devleti 1914'de girdiği I. Dünya Savaşı'ndan son derece ağır şartları içeren 30 Ekim 1918 Mondros Ateşkes Antlaşması'nı imzalayarak çıktı. Osmanlı Devleti'ne fiilen son veren bu Antlaşmanın ardından hemen İngiliz, Fransız ve İtalyan işgalleri başladı. Lord Curzon 18 Kasım'da Avam Kamarasında yaptığı konuşmada, “Kürt, Arap, Ermeni, Rum ve Yahudilerin Türk egemenliğinden kurtarılacağını” söylüyordu. Ermeniler de kurdukları alaylarla Mondros Ateşkes Antlaşması'yla onlara bırakılması düşünülen altı vilayeti ele geçirmek üzere Doğu Anadolu'da baskı ve zulme başladılar. Bu kara günleri Paris Barış Konferansında verilen onaya uygun olarak, Yunan Ordusunun 15 Mayıs 1919'da İzmir'e çıkması ve Ege'ye yayılması takip etti.

Kaynak C

Alıntı: Wilson Prensipleri 14 Nokta – Osmanlı İmparatorluğu ile ilgili maddeler (1918).

- Osmanlı Devleti'nde Türk olan bölgelerde azınlıkların egemenliği tanınacak.
- Fakat Türk olmayan bölgelere kendi kendini yönetme hakkı tanınacak.
- Boğazlar bütün milletlerin gemilerine açık olacak ve bu durum milletlerarası garanti altında olacak.

Tema 2 Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşu (1923–1945)

Aşağıdaki kaynaklar ve ilgili sorular Atatürk dönemi siyasi ve sosyal gelişmeler ile ilgilidir.

Kaynak D Alıntı: Ahmet Kuyaş, ve Feroz Ahmad *Tarih 1839–1939* isimli kitaplarında Şeyh Sait İsyanı'nı inceliyorlar (2006).

Anadolu'da çok eski bir geçmişi olan Kürtler...Osmanlı İmparatorluğu zamanında 'İslam Milleti'nin ayrıcalıklı üyeleriydiler; askere alınmaz ve vergi ödemezlerdi. Tanzimat'tan sonra, bütün yurttaşların eşit hak ve yükümlülükleri olması, ayrıcalıklarını kaybetmeleri anlamına geldi. Yine de, "din kardeşliği" bağı, onları Türklerle bir arada tutuyordu. Fakat Cumhuriyet yönetiminin halifeliği kaldırması, bu bağı zayıflattı...[C]umhuriyet yönetimin laikleşmenin yanı sıra, halkına dinsel ve etnik ayırım yapmayan bir "anayasal yurttaşlık" anlayışını benimsetememesi, Kürtlerin, giderek güçlenen merkezi yönetime tabi olmaya karşı kendi başına buyruk aşiret düzenlerini devam ettirme amacıyla da, ağalık, şeyhlik gibi geleneksel toplum yapılarına daha çok sarılmalarına yol açtı.

Kaynak E Alıntı: Ahmet Kuyaş ve Feroz Ahmad Menemen ayaklanmasını *Tarih 1839–1939* adlı kitaplarında anlatıyorlar (2006).

23 Aralık 1930 günü, bütün tarikatlar gibi yasaklanmış bulunan Nakşibendi tarikatından oldukları ileri sürülen altı kişi, içlerinden Derviş Mehmet'in mehdi olduğu iddiasıyla, civardaki bir köyden Menemen'e gelerek şeriat ilan etmeye kalktılar. Çevrelerinde de kendilerini destekleyen insanlar toplandı. Yaptıkları gösteriyi engellemek isteyen yedek subay Mustafa Fehmi Kubilay ile iki mahalle bekçisini öldürdüler...Olay üzerine kısa süreli bir yerel sıkıyönetim ilan edildi ve geniş bir yasal soruşturma başlatıldı. Davaya bakan sıkıyönetim mahkemesi, sanıkları ağır cezalara çarptırdı. İşin en üzücü yanı, bu gericilik hareketinin bir kısım halkça onaylanmış olmasıydı.

Kaynak F Alıntı: Dr Ayşegül Şentürk *Çok Partili Hayata Geçiş Süreci ve Necmettin Sadak*, akademik dergisinde *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi* (2012).

Menemen olayından sonra tek parti otoritesi iyice pekişti, 1935 kurultayı ile de devlet ve parti adeta bütünleşti. Bu durum az gelişmiş ülkelerde iktidarı oluşturan grubun siyasi örgütü ile devlet kurumu arasındaki ilişkilerin iç içe olması şeklinde yorumlandı. Türkiye'de bu dönem CHP'nin kendisine model olarak İtalya'da Faşist Parti, Rusya'da Komünist Parti ve Almanya'da Nazi Partisini örnek aldığı görüşünde olanlar da vardı. Ancak bu durum gayri tabii değildi. Çünkü demokrasi rejiminin, memleketlere ve partilere göre değişen birçok şekilleri vardı.

Tema 3

Dünya Savaşları arasındaki küresel değişimler ve Türkiye üzerindeki etkileri (1918–1939)

Aşağıdaki kaynaklar ve ilgili sorular iki dünya savaşı arasında dünyada ve Türkiye’de ekonomik değişimler ve Büyük Buhran ile ilgilidir.

Kaynak G

Alıntı: Fareed Mohamedi, uluslararası iktisatçı, *Türkiye: Bir Ülke Çalışması* adlı kitapta İktisat bölümünün yazarı. Kitap Amerikan Kongre Kütüphanesi, Federal Araştırmalar Bölümü Alan El Kitabı Serileri’nin bir parçasıdır (1996).

1920’lerde Türkiye’nin ekonomisi uluslararası pazarlara oldukça açıktı. 1923 Lozan Anlaşması’nın hükümlerine göre, kapitülasyonlar kaldırılmıştı fakat Türkiye Ağustos 1929’da korumacı tarifeleri yürürlüğe sokamamıştı. [...] Dış yatırımlar hem kamu hem özel teşebbüslerde sanayinin kalkınmasına yardımcı olmaktaydı.

Büyük Buhran ile beraber Türk ekonomisi bir dönüm noktasına erişmişti. 1930 yılına gelindiğinde, Türk tarım ürünlerinin satıldığı yabancı piyasalar çökmüş, tarım ürünlerinin fiyatlarının hızlı düşmesine sebep olmuş ve böylece ulusal gelir de düşmüştü. Sanayinin yavaş kalkınmasından memnun olmayan Türk liderler, alternatif politikalar arayışına girmişlerdi.

Kaynak H

Alıntı: Gülten Kazgan, iktisatçı ve yazar, Türk hükümetinin 1929 ekonomik krizine cevabını Bilkent Üniversitesi tarafından yayınlanan *GazeteBilkent* adlı online gazetede anlatıyor (2012).

Krizin Türkiye’de hissedildiği 1929 ile 1933 yılları arasında, hükümet bir dizi önlem alarak krizin etkilerini hafifletmeye çalıştı. 1929 Krizi’nin dünya ekonomik sistemine getirdiği en büyük değişiklik devletin de piyasaya müdahalesini öngören (ekonomist) Keynes’in “Karma Ekonomi Politikası”ydı.

Sonuç olarak 1929 Türkiye’nin ekonomi tarihinde önemli bir dönüm noktasını teşkil etmiştir. Türkiye Cumhuriyeti kendi Merkez Bankası’nı kurarak, gümrük vergileri ve Türk Lirası’nı reforme ederek mali bağımsızlığının temellerini atmıştır. Ayrıca Türkiye için bu süreç Karma Ekonomi anlayışının da başlangıcı olmuş, devlet KİT’ler sayesinde sınai üretimde önemli bir rol üstlenmiştir. Devletin üretim ve piyasalardaki bu başat rolü 1980’li yıllara kadar sürmüştür.

Kaynak I

Türk hükümetinin 1927–1930 arası uyguladığı ekonomik önlemler, İzmir İktisat Kongresi ve Kongre Kararları, Sosyal Çalışmalar Bölümü.

- 28 Mayıs 1927’de Teşvik-i Sanayi Kanunu kabul edilerek özel teşebbüse destek verilmesi sağlandı.
- 1929 yılında ithalat mallarından alınan gümrük tarifeleri yükseltilerek yerli üretimin ithal sanayi mamulleriyle rekabet etmesi kolaylaştırıldı.
- Üç beyaz (şeker un ve pamuk) ve üç siyah (kömür demir ve petrol) projesi olarak adlandırılan sanayileşme hamlesi istenen hızla gerçekleştirilememiştir. Sanayileşme uzun bir zaman dilimi içinde planlı bir şekilde sağlanabilmesi amacıyla 1934’te planlı ekonomiye geçildi.
- 1934–1939 yılları arasını kapsayan I. Beş Yıllık Kalkınma Planı uygulamaya konuldu. Özel teşebbüsün gerçekleştiremediği yatırımlar böylece devlet eliyle yapılmaya başlandı.
- 1937’ye kadar demir cam kâğıt üretimi birçok fabrika açılarak ithal mallar yüzde elli oranında azaltıldı.

